

Fundkatalog fra c. 1241-c. 1550. Register. (Det Kongelige nordiske Oldskriftselskab, 1992). 315 og 339 s., 1.000 kr. plus moms.

I 1979 tilbød Novo's Fond at stille Nationalmuseet et »stort rundt beløb« til rådighed for et selvvalgt arkæologisk forskningsprojekt, og det blev besluttet at anvende pengene til et corpus over Danmarks middelalderlige skattefund. Geografisk blev værket afgrænset til det nuværende Danmark (Jylland og øerne) og tidsmæssigt til perioden cirka 1050 til cirka 1550. Denne afgrænsning begrundes nærmere i den hundrede sider fortræffelige indledning, som også rummer en meget oplysende redegørelse for kildegrundlaget og skattefundenes egen historie, skrevet af Fritze Lindahl og Jørgen Steen Jensen. Det er vigtigt at erindre sig, hvor mange skattefund som i tidligere tid er blevet smeltet om eller spredt for alle vinde – ofte uden den mindste registrering: men som sidstnævnte forf. rigtigt skriver: »... fortidens fremgangsmåder bedømmes nu engang mest rimeligt på fortidens egne præmisser«.

Indledningen rummer andre afsnit, bl.a. om skattenes fundforhold, smykkerne mv. i europæisk sammenhæng og fundene som kilde til møntcirkulationen. Jeg har navnlig hæftet mig ved to bidrag: Keld Grinder-Hansen giver en generel analyse af skattefundsproblematikken (klassifikation, årsager til henlæggelse mv.). Det mindes jeg ikke at have set bedre. Jørgen Steen Jensen bringer nogle velovervejede betragtninger over forsøg på at beregne oprindelige udmøntningers størrelse. Værd er imidlertid også at notere sig Liebegotts bemærkning om, hvorfor skattebeholdere næppe giver et repræsentativt billede: »Ved en skatenedlæggelse har man formodentlig først og fremmest udvalgt en beholder, der var af passende størrel-

se.« Det er underligt, at ingen før har formuleret denne indlysende betragtning!

Herefter følger kataloget over de 327 kendte skattefund. For hvert nummer gives der de oplysninger, man har, om fundsted og -tid, fundomstændigheder, indhold, datering og evt. beholder samt nuværende opbevaringssted, alt sammen forsynet med de nødvendige henvisninger til arkivprotokoller og litteratur. Der afsluttes med ikke mindre end 13 registre.

Bl.a. p.gr.a. støtte fra også andre fonde har det været muligt at gøre værket meget fornemt udstyret med kort, tegninger og fotografier (hvoraf flere i farver). Af mindre anker har jeg kun to: Den gule signatur på kortet s. 27 er for svag til, at man kan se den; og artikelforkortelsen »DøMø« er ikke videre heldig. Et andet punkt er imidlertid vigtigere. Det er ganske fortræffeligt, at man har ladet indledningen efterfølge af en oversættelse til engelsk. Men hvorfor har man i det mindste ikke givet et resumé på engelsk til de enkelte skattefund i katalogdelen? Og hvorfor er der ikke tilføjet en engelsk tekst til alle illustrationerne?

Men lad indvendingerne fare; for alt i alt er der tale om et stateligt værk, som ikke alene på fyldestgørende vis fremlægger et værdifuldt kildemateriale, som nu står til rådighed for andre, men som også rummer afsnit af stor interesse for enhver, der studerer numismatiske emner eller dansk middelalderøkonomi.

Erik Christiansen

Jørgen Elsøe Jensen: *Danmarks middelalderlige byplaner. Fyn med omliggende øer*. Dansk Komité for Byhistorie. (Odense Universitetsforlag, 1992). 176 s.

Allerede i begyndelsen af vores århundrede gjorde kulturhistorikeren Hugo

Matthiessen opmærksom på værdien af de gamle middelalderbyers byplaner som kilde til belysning af byernes udvikling, men siden har blot få beskæftiget sig med denne kilde. Danmarks godkendelse i 1987 af Granadakonventionen om bevaring af Europas arkitektur har nu givet anledning til, at byplanerne med deres formulering af store rumlige sammenhænge med støtte af Planstyrelsen er taget op til en videnskabelig undersøgelse af Jørgen Elsåe Jensen. Med bindet om Fyns og de omliggende øers byer fremlægger han de første resultater af den landsdækkende undersøgelse.

I en indledning redegøres først for undersøgelsens omfang og dens genstand, byerne og deres fordeling i landskabet, byterrænet og byernes bygningsformer. Ældre udviklingsteorier gennemgås, og ud fra iagttagelser og analyser af en række formelementer fremlægges i et stort overblik et nyt bebyggelseshistorisk billede. Byerne ses her som anlagt direkte som faste handelspladser, og byplanerne ses som udstykket en gang for alle i deres senere kendte former.

Bogens hoveddel er byfortegnelsen, hvor de enkelte byer behandles i alfabetisk orden, tolv i alt. Et stort materiale fremlægges her på en yderst nyttig måde, i afsnit med overskrifterne Beliggenhed og byterræn, Den middelalderlige byplan, Byplantype og byplanudvikling, Topografiske detaljer og Kort og litteratur. Fremstillingen støttes, ligesom i indledningen, af brug af kort og smukt gengivne billeder.

Et gennemgående element i behandlingen af byplanerne er fremhævelsen af et øst-vest-vendt hovedstrøg, der konstateres i ni ud af de tolv fynske byer og ses som bestemt af de dominerende befolkningsklassers hensyntagen til den fremherskende vestenvind. Om en sådan placering skulle give mere læ

end et nord-syd-vendt hovedstrøg, vil kunne diskuteres, og hertil kommer, at det for mange byer må være et spørgsmål, om der er kun ét hovedstrøg, i én retning. Lidt større byer vil have også et hovedstrøg på tværs, og en bys placering i terrænet vil også kunne gøre dette selvfølgelig. Undersøgelser af byers socialtopografi i 1500-1600-årene viser dette, mens Jørgen Elsåe Jensen for sin argumentation ud fra en middelalderlig socialtopografi ikke har noget kildemateriale. Om teorien om det øst-vest-vendte hovedstrøg i øvrigt holder også for de øvrige danske byer, kan blive spændende at se i de følgende bind. Under alle omstændigheder får vi med dette værk en værdifuld håndbog, ikke blot når det gælder middelalderbyerne, men også hovedtræk i den senere udvikling. Jørgen Elsåe Jensens kommentarer vedrørende denne sidste, således i forbindelse med Thomas B. Thrigegade-gennembruddet i Odense, forekommer at være yderst velmotiverede og relevante.

Ole Degn

Ove Jørgensen & Tore Nyberg: *Sejlruter i Adam af Bremens øverden* (Kungl. Vitterhets Historie og Antikvitets Akademien, Antikvarisk Arkiv 74, Almquist & Wiksell Int., 1992). 37 s., 70,- SEK.

Det er sjældent, man møder bøger, der er udgivet i Sverige, men skrevet på dansk. Her er chancen! Der er tale om en afhandling for feinschmeckere, men der nås dog interessante resultater: Der argumenteres ret overbevisende for, at Adam personligt har sejlet i de danske farvande, og at den underliggende systematik i hans opregninger af øer er sejlruterne mellem de danske bispesæder. Derudover bliver man eftertrykkeligt mindet om, at Adam betegner Thy og Vendsyssel som øer. Hvorfor kun